

Stemmen voor duurzaamheid

Auteur(s):

Dijkgraaf, E.

Mooij, R.A. de

*De auteurs zijn werkzaam bij het OCfEB.***Verschenen in:**

ESB, 83e jaargang, nr. 4150, pagina 356, 1 mei 1998

Rubriek:**Trefwoord(en):**

milieu

In de verkiezingsprogramma's van de vijf grote partijen schuilt een elementair verschil in opvatting over de relatie tussen milieu en economie.

Er wordt in de verkiezingsprogramma's heel wat aandacht besteed aan het milieu. Zo staat bij de meeste partijen een vergroening van het belastingstelsel hoog in het vaandel, worden nieuwe regels en strengere normen voorgesteld voor geluidsoverlast en de maximumsnelheid, en er nieuwe milieu-uitgaven beoogd. Het RIVM heeft laten zien dat de milieu-effecten van de programmavoorstellen dan ook de goede kant op wijzen ¹. GroenLinks scoort daarbij op alle onderdelen het beste, op enige afstand gevolgd door de PvdA. D66 scoort relatief goed bij het bestrijden van de CO₂-uitstoot maar doet het minder goed bij het verminderen van geluidshinder. Bij het CDA is dit precies andersom. De VVD boekt de minst gunstige resultaten op milieuterrein.

De RIVM-studie is een belangrijk hulpmiddel voor de milieubewuste kiezer. Toch is het ook aardig om eens te onderzoeken welke elementaire visies er bij de verschillende partijen heersen over het thema milieu en economie, en op het begrip duurzaamheid die ze allen nastreven. Immers, de kern van het duurzaamheidsdebat is de erkenning dat duurzaamheid niet objectief is vast te stellen: "Iedere concrete verwijzing naar wat 'duurzaamheid' is, is tegelijk een weerspiegeling van een subjectieve waardering van een individu of groep over de huidige en toekomstige kwaliteit van de fysieke leefomgeving ². Inzicht in de visies die de partijen aanhangen kan ons iets leren over wat we van de verschillende partijen mogen verwachten bij kwesties waarover de verkiezingsprogramma's vaag blijven.

Vijf visies

Een tijdje geleden heeft Jeroen van den Bergh met een van ons de discussie over het samengaan van milieu en economie samengevat in vijf visies ³. De eerste visie stelt vooral de wenselijkheid van groei ter discussie. De overige vier visies gaan in op het benodigd technisch (visie 2 en 3) en maatschappelijk (visie 4 en 5) aanpassingsvermogen om economische groei en milieubehoud te verzoenen.

1. De *moralistische visie* stelt dat economische groei niet samenvalt met stijgende welvaart of welzijn. Als economische groei bovendien het milieu aantast dan is er juist alle reden om een dergelijke groei te vermijden.

2. De *pessimistische visie* legt het accent op de fysieke en materieel-biologische zijde van de economie op lange termijn. Een lagere materiële welvaart en een selectieve krimp van de economie zijn nodig om een duurzame maatschappij te bereiken.

3. De *technocratische visie* stelt hier tegenover dat steeds meer waarde kan worden toegevoegd, d.w.z. de economie groeit, zonder dat meer fysieke materialen, natuurlijke hulpbronnen en grondstoffen worden gebruikt. Vooral de menselijke creativiteit en kenniscreatie helpen het schijnbare conflict tussen milieu en economie op te lossen. Hierbij is mogelijk een actieve rol voor de overheid weggelegd.

4. De *optimistische visie* stelt zelfs dat economische groei een belangrijke voorwaarde is voor integratie van milieu en economie. Door economische groei gaan mensen meer om het milieu geven en daalt de vraag naar vervuilende producten. Milieu is dus een luxe goed. Meer groei vergroot bovendien het maatschappelijk draagvlak voor milieubeleid, wat noodzakelijk is om een duurzame economie te bereiken.

5. De *Carpe Diem* gaat uit van een ongrijpbare ontwikkeling van de economie waarop de overheid maar een beperkte invloed heeft. Milieuaantasting is mogelijk zelfs onvermijdelijk.

Samengevat zijn de vijf visies op de (on)verenigbaarheid terug te voeren op met name de subjectieve inschatting van de technische mogelijkheden, de rekbaarheid van maatschappelijke voorkeuren en de stabiliteit en veerkracht van natuurlijke systemen. Hiermee worden ook verschillende visies op het begrip duurzaamheid zichtbaar. In de eerste twee visies waarin milieu en economie niet samengaan, wordt uitgegaan van een strikt duurzaamheidsbegrip: het verlies aan milieukapitaal kan in principe niet worden gecompenseerd door andere vormen van kapitaal die de maatschappij voortbrengt. Technologische oplossingen zijn daarom betrekkelijk. In de andere visies is duurzaamheid milder gedefinieerd en mag aantasting van het milieu worden gecompenseerd door de vorming van andere soorten kapitaal, zolang de natuurlijke grenzen van ecosystemen maar niet worden overschreden. De mogelijkheden voor substitutie en technologie zijn dan veel ruimer.

Partijvisies

Welke visies hanteren de grote politieke partijen nu in hun programma's? We hebben deze op een subjectieve manier samengevat in [tabel 1](#).

Tabel 1. Mate waarin de vijf grote partijen de hier onderscheiden duurzaamheidsvisies aanhangen

	moralistisch	pessimistisch	technocratisch	optimistisch	carpe diem
PvdA		+	++	++	
D66		+	+++	++	
VVD		+	++	+++	
CDA			++	+++	+
GroenLinks		+++	++		

Geen van de partijen heeft visie 1. Hoewel kanttekeningen worden geplaatst bij de relatie tussen economische groei en welzijn (met name bij de PvdA en GroenLinks) trekt geen van de partijen hieruit de conclusie dat economische groei vermeden moet worden.

Verschillende partijen hebben wel elementen van visie 2. Zo bepleiten de paarse partijen krimp in de varkenssector. Visie 2 is evenwel het meest nadrukkelijk aanwezig in het programma van GroenLinks. Volgens die partij moet de overheid met een actief beleid de maatschappelijke ontwikkeling zodanig ombuigen dat ze op een duurzaam pad terecht komt. Ook als dit ten koste gaat van de economische groei. Op die manier wordt voorkomen dat onomkeerbare milieuaantasting het welzijn van toekomstige generaties aantast.

Ook heeft GroenLinks kenmerken van de technocratische visie in de zin dat ze heel wat verwacht van technologische oplossingen. Visie 3 is evenwel meer prominent aanwezig bij de andere partijen. Blijkbaar hebben deze partijen wat meer vertrouwen in de menselijke vindingrijkheid om toekomstige milieuproblemen het hoofd te bieden. Duurzaamheid betekent voor hen dat sommige facetten van het milieukapitaal mogen worden vervangen door andere kapitaalgoederen die de kwaliteit van de leefomgeving verbeteren. Daardoor zijn harde maatregelen, die krimp in bepaalde sectoren impliceren, meestal niet nodig. D66 is het meest expliciet in haar technocratische visie door te streven naar 3% groei terwijl ze tevens een groen imago uitdraagt.

De paarse partijen combineren visie 3 met een voorzichtig optimisme. Een keuze voor economische groei is eigenlijk ook een keuze voor milieu omdat die groei een actief milieubeleid mogelijk maakt. Bij de PvdA speelt een sturende overheid de meest prominente rol. Groei is noodzakelijk om als overheid te kunnen investeren in milieuverbeteringen. Bij voldoende draagvlak is het bovendien mogelijk een groter beroep te doen op bedrijven en burgers om hun gedrag aan te passen of om in het milieu te investeren. D66 legt wat meer nadruk op marktconforme instrumenten waarbij marktpartijen zelf kiezen of en hoe ze hun gedrag aanpassen. Als ze dat niet doen hangt daar een prijskaartje aan.

De VVD heeft het meeste vertrouwen in het particulier initiatief en heeft daarmee de meest positieve visie op milieubehoud en economische groei. Marktpartijen moeten door de overheid niet teveel belemmerd worden in hun bewegingsvrijheid. Ook het CDA ziet het milieuprobleem vooral als een mentaliteitskwestie. De overheid heeft daar alleen op een indirecte manier grip op. Het heeft dus wel iets weg van visie 5, hoewel het CDA op sommige onderdelen duidelijke normen stelt zoals bij geluidshinder. Maar in zijn algemeenheid bepalen burgers en bedrijven zelf de ontwikkelingen. Zij moeten inzien dat economische groei alleen kan als dat niet leidt tot aantasting van het milieu. Herstel van normen en waarden kan er volgens het CDA voor zorgen dat een duurzame ontwikkeling wordt bereikt. De overheid moet bevorderen dat mensen hun verantwoordelijkheid nemen. Overigens is het opvallend dat het CDA anders tegen het milieu aankijkt dan de kleine Christelijke partijen. Die dichten de overheid een actievere rol toe om natuur en milieu te beschermen en komen dichter in de buurt van visie 2.

Visies gewogen

Alle politieke partijen streven in hun programma's naar een duurzame ontwikkeling. Maar het begrip duurzaamheid heeft voor partijen een verschillende betekenis. Voor sommigen (GroenLinks en de kleine Christelijke partijen) impliceert het dat geen enkel facet van het milieu verder mag worden aangetast. Daarom zijn de mogelijkheden voor economische groei beperkt. Voor anderen (zoals de Paarse partijen en het CDA) impliceert duurzaamheid dat de aantasting van een bepaald element van het milieu mag worden gecompenseerd door verbeteringen in andere aspecten van de leefomgeving. Dit biedt meer mogelijkheden voor een duurzame economische groei.

Het is niet mogelijk aan te geven welke visie in zijn algemeenheid de meest waarschijnlijke is. Hoe een duurzame ontwikkeling wordt bereikt hangt in de verschillende visies samen met de subjectieve inschatting op de menselijke vindingrijkheid, natuurlijke draagkracht en de maakbaarheid van de samenleving. Stemmen op duurzaamheid doet u dus altijd. Maar voor welk soort duurzaamheid u kiest verschilt wel degelijk

1 CPB, *Economie en milieu: Op zoek naar duurzaamheid*, Den Haag, 1996, blz. 22.

2 RIVM, *Milieuvoolgen van de verkiezingsprogramma's van PvdA, CDA, VVD, D66 en Groen Links*, 1998

3 J. van den Bergh en R.A. de Mooij, *Economische groei en milieubehoud: Visies vergeleken*, OC/FEB Research Memorandum, nr. 950, Erasmus Universiteit Rotterdam, 1995

